

Region Kalmar län

**Stöd i att fråga om våldsutsatthet
och att erbjuda hjälp och stöd**

Stöd i att fråga om våldsutsatthet och att erbjuda hjälp och stöd

För mer information om vårdens ansvar för att identifiera och hjälpa våldsutsatta: Webbplats Vårdgivare Kalmar län → Vård & Behandling → Psykisk hälsa → Våld i nära relation → Riktlinjer, rutiner och vårdens ansvar

Upptäcka våld – Fråga om våld – Våld går att tala om

För många är mötet med hälso- och sjukvård eller tandvård en första och konkret möjlighet att få hjälp. Utgå från att våldsutsatta sällan självmant berättar om våld – du behöver fråga och visa att ämnet är "pratbart". Bästa sättet att upptäcka våldsutsatthet är att föra samtal om patientens situation, visa intresse och ställa frågor om våld. Du kan behöva fråga flera gånger.

Kom ihåg: våld förekommer i alla åldrar, i alla samhällsklasser och även män utsätts för våld i nära relationer.

Inledande frågor

De inledande frågorna syftar till att påbörja ett samtal om våld på ett sätt som skapar tillit. Frågorna rör rädsla, oro eller erfarenheter av att bli utsatt för våld och är inte lika ingående som de uppföljande frågorna. Använd gärna generalisering som metod, d.v.s. inled med "Många som jag träffar...", "Det är vanligt att ...". Det kan göra det lättare att ställa frågorna och medför att patienten inte upplever sig vara särskilt utpekad. Exempel:

- Många som har den här typen av symtom har upplevt kränkningar eller våld i sina relationer. Vi har därför börjat fråga alla om detta, hur har det varit för dig?
- Många som jag träffar mår dåligt p.g.a. att andra på något sätt gör dem illa. Det kan vara psykiskt att någon t.ex. säger nedvärderande saker till en, fysiskt att någon är hårdhänt eller knuffar en, eller sexuellt att någon tvingar en till sexuella handlingar som egentligen är mot ens vilja. Hur är det för dig?
- Du har berättat att du ofta har huvudvärk. Ibland kan det vara ett tecken på att livssituationen är svår. Det är till exempel ganska vanligt att leva i relationer som inte fungerar så bra, vilket påverkar hälsan. Hur ser det ut för dig?
- Hur har du det hemma? Hur har du det i din relation? Är du rädd för någon i din närhet? Har du blivit illa behandlad av någon i din närhet?

Uppföljningsfrågor vid misstänkt eller bekräftad våldsutsatthet

Du kan välja de frågor och exempel som är relevanta beroende på situation.

Fysiskt våld – Har någon exempelvis tagit hårt i dig, knuffat, slagit, sparkat, tagit stryptag eller på annat sätt skadat dig fysiskt?

Psykiskt våld – Har någon kränkt dig, talat nedsättande till dig eller på annat sätt varit elak? Har någon hotat att göra dig illa? Är det något du vill göra som du inte får, eller något du tvingas göra som du inte vill? Är det någon som kontrollerar vem du träffar eller var du befinner dig? Händer det att du är orolig för vilket humör din partner ska vara på när du kommer hem?

Brister i omsorg/försummelse – Har någon hindrat dig från att använda käpp, rullstol eller hjälpmedel? Hindrat dig från att ta din medicin, få mat och dryck, komma upp ur sängen eller till badrummet?

Sexuellt våld – Har någon tagit på dig på ett sätt som inte känns okej eller tvingat dig till sexuella handlingar? Har någon tvingat dig att titta på porr eller göra saker som visas i porren? Har någon hotat eller tjatat så att du känt dig tvingad att ställa upp på sex fast du egentligen inte ville?

Det är inte ovanligt att unga tjejer upplever ett tvång att ställa upp på sexuella handlingar som t.ex. inspireras av porr. Även om det inte förekommit fysiskt tvång eller om den utsatta personen inte gjort fysiskt motstånd eller kunnat säga nej kan upplevelsen och konsekvenserna på hälsan vara liknande som vid andra typer av övergrepp såsom våldtäkt.

Uppföljning när patient antyder våldsutsatthet

Följ upp vaga uttryck såsom "mycket tjafs", "lite bråkigt", "det blir lätt konflikter", "det hände en grej när jag var i tonåren". Att patienten uttrycker sig vagt kan bero att hen vill undersöka hur du reagerar och kan hantera informationen innan hen berättar mer.

- Hur kan det bli hos er när det är tjafsigt? Hur brukar din partner reagera då?
- Det låter tufft, känner du dig rädd eller orolig när det händer?
- Det är ganska vanligt att kroppen reagerar på sådant som hänt tidigare, vad var det som hände i tonåren?

Förslag på fråga inför undersökning

Gynekologisk, gastroskopi, rektoskopi, tandvård eller annat som kan upplevas som svårt/obehagligt för patient såsom provtagning, katetersättning eller MR/trånga utrymmen.

- Nu ska jag göra en undersökning av dig. Finns det något jag behöver känna till om din situation för att undersökningen ska bli så bra som möjligt för dig? Då tänker jag t.ex. på tidigare erfarenhet av något som skrämte dig eller att någon gjort dig illa. Vi frågar alla om detta numera då vi vet att det är vanligt förekommande. Hur har det varit för dig?

Att fråga om våldsutövande

- Har det hänt att du har haft svårt att kontrollera din ilska? Vad gör du då?
- Händer det att du blir arg eller frustrerad på dina familjemedlemmar? Hur blir det för dina barn/partner då? Blir de rädda eller skrämda?
- Har du höjt rösten, slagit i dörrar eller agerat hotfullt på andra sätt mot din partner eller någon i din familj? Det kan vara att kasta/förstöra saker eller hota att skada någon.

Att ställa frågor till barn

Vår spontana reaktion kan vara att vi vill skona och skydda barn men de barn som har varit utsatta för våld eller andra svårigheter upplever ett starkare skydd om personal pratar och frågar om vad de varit med om – och vad de tycker, tänker och vill. Barn lär sig tidigt vad föräldrar tycker är okej att prata om och vad som ska stanna i familjen, s.k. familjehemligheter. För att underlätta för barn att berätta om något svårt behöver vi leda barnet genom samtalet, t.ex. genom att ställa följdfrågor:

- Vill du berätta lite om vad som hände då? Hur kändes det för dig när det hände?

Vid misstanke eller vetskap om att ett barn riskerar att fara illa – följ rutin för orosanmälan.

Det kan vara till hjälp att inledningsvis prata i allmänna termer

- Som sjuksköterska träffar jag många barn och jag vet att en del barn upplever saker som inte är okej. Ibland är vuxna elaka mot barn och gör saker som gör att barn blir rädda, eller hotar att göra saker. Det kan vara att den vuxne slår, håller fast barnet hårt eller tvingar det att göra saker som barnet inte tycker om. Det händer att barn blir skrämda när vuxna säger att något otäckt kan hända om någon inte gör som den vuxna säger. Är det något du känner igen?
- I mitt jobb träffar jag många barn och en del barn kan berätta att det är mycket bråk hemma och kanske att de sett mamma eller någon annan bli puttd eller slagen. Är det bråk hemma hos dig? Har du sett någon bli slagen?

Anpassa frågorna efter ålder och mognadsgrad. Ställ undersökande frågor, särskilt till mindre barn

- Vad händer när ni bråkar hemma? Vad gör dina föräldrar då? Vad säger de? Hur känns det för dig? Vad brukar du göra då?

Ställ frågor som är konkreta och ge exempel på utsatthet

- Har någon slagit dig någon gång? Har någon hållit fast dig hårt? Är du rädd för någon hemma? Har någon tagit på din kropp på ett sätt som inte känns bra? Har något skrikit fula ord till dig så att du blivit skrämde? Har du hört eller sett någon du känner bli slagen eller skadad, t.ex. mamma eller syskon? Har någon du haft kontakt med på nätet bett dig att skicka bilder eller göra något annat som inte känns bra i magen?

Bekräfta barnet: "Vad bra att du berättar det här för mig, om något inte känns bra är det alltid rätt att berätta det för en vuxen"

Att bemöta patientens berättelse

Det kan vara hjälpsamt för patienten att någon sätter ord på våldsutsattheten: "Vi har en bred definition av våld (fysiskt, psykiskt, sexuellt, ekonomiskt, osv) och det du berättar för mig visar att du finns i en relation där någon utsätter dig för våld."

Sätt ord på det du ser/hör: "när jag hör dig berätta förstår jag att du har en svår situation och att du faktiskt är utsatt för våld ..."

Bemötandet hos den professionella som frågar om våld är av stor betydelse. Många våldsutsatta upplever både förvirring, ensamhet i sin situation, rädsla, skam och skuld (trots att skulden/ansvaret ska ligga hos våldsutövaren). Att bli positivt och respektfullt bemött, trodd och tagen på allvar kan vara avgörande för vidare hjälpsökande, och till sist, uppbrott. Informera om vilken hjälp som finns att få och försök att lyssna in patientens berättelse utan att komma med egna goda råd innan du identifierat vad patienten önskar för stöd och hjälp. Patienten kanske inte alls är beredd att, i ett tidigt skede, göra några stora förändringar även om en utomstående kan anse att ett omedelbart uppbrott vore det enda rätta. Att lämna en våldsamt relation är en mödosam process. Ett första steg för patienten är ofta att börja samtala om situationen.

Erbjud hjälp och stöd

För generella råd för handläggning, se "kortfattad vägledning" på webbplatsen Vårdgivare Kalmar län. Informera om att all dokumentation som berör våldsutsatthet sker i mall som är dold i e-tjänsten Journalen på 1177.se.

Vid bekräftad våldsutsatthet, tidigare eller pågående, går det inte att på förhand veta vad patienten har för behov (utom vid ett akut skyddsbehov då skydd måste säkerställas genom kontakt med socialtjänst och eventuellt polis).

Vid ej akut skyddsbehov behöver vårdgivaren, i ett eller flera samtal med patient, undersöka dennes behov och egna önskemål om vård, stöd och hjälp.

1. Informera om vilken hjälp som finns att få (nationella stödlinjer till exempel kvinnofridslinjen eller stödlinjen för män, samtalskontakt hos kvinnojour, vård/samtalsstöd hos hälsocentral, psykiatri eller den egna verksamhetens resurser inom det psykosociala området samt stöd av socialtjänst).

2. Dela gärna ut broschyren "checklista för en bra relation – vägar till stöd och hjälp när det inte känns bra" (finns på webbplatsen Vårdgivare Kalmar län, beställ tryckt version i webshopen på Navet). I broschyren finns bl.a. kontaktuppgifter till nationella stödlinjer och till kvinnojour i länet för den som önskar rådgivande eller stödjande samtal.
3. Undersök vad patienten har för egna önskemål och tankar om vidare hjälp.
4. Erbjud hjälp att ta kontakt med frivilligorganisation, annan vårdgivare eller socialtjänst om patient så önskar.

Vårdgivaren ska hjälpa den vuxna att få kontakt med socialtjänsten om denne samtycker till det.

Socialtjänsten ska erbjuda en våldsutsatt vuxen insatser, akut och på kort och lång sikt, med utgångspunkt i den vuxnas behov av skydd, stöd och hjälp.

Socialtjänsten bör bland annat kunna erbjuda den våldsutsatta vuxna:

- information och råd
- stödsamtal
- hjälp att ordna stadigvarande boende
- stöd i föräldraskap
- hjälp vid kontakt med andra myndigheter, som t.ex. Polismyndigheten och Skatteverket
- handlägga ett ärende som gäller en våldsutsatt vuxen i akut behov av ekonomiskt bistånd

Socialtjänsten ska erbjuda ett våldsutsatt barn och ett barn som bevittnat våld insatser, akut och på kort och lång sikt, med utgångspunkt i barnets behov av:

- skydd
- råd och stöd
- vård och behandling

SIP initieras vid behov av insatser från både socialtjänst och hälso- och sjukvård.

Socialtjänsten ska också erbjuda insatser till våldsutövande vuxna och barn.

Detta stöd för att fråga om våld och erbjuda hjälp och stöd är framtaget av Maria Lindqvist, samordnare Våld i nära relationer, maria.lindqvist1@regionkalmar.se

